CULTURA ÎNTRE *EU* ȘI *CELĂLALT*. MIRCEA ELIADE ȘI ADRIAN MARINO DESPRE ÎMBRĂȚIȘAREA VALORILOR EUROPENE

Mihaela Diana LUPȘAN, doctorandă
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Abstract. *The aim of this article is to present some aspects regarding Mircea Eliade's and Adrian Marino's points of view about embracing the European cultural values. It is a well-known fact that during*

BDD-A32466 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:00 UTC)

the communist regime, freedom of expression and many other freedoms were denied, in order to destroy Romania's cultural identity. However, Romanian culture continued to be connected to european values throught the cultural manifestations – forms of anti-communist resistance –, aimed at defining national identity.

This struggle for culture, made people to explore more and they realised that even if they share a lot of similarities, they are extremely different, too: it is about differences between civilizations, social, economic and religious background, status or many other issues. The only way to handle all these is to combine the wisdom of a civilized population that respects the otherness with a proper education based on exploring heritage and identity.

În România comunistă intelectualii s-au grupat în două tabere: pe de-o parte, cei izgoniți pentru că nu se pliau pe cerințele sistemului și nu dovedeau obedință, iar pe de altă parte, cei care se dedicau partidului și, folosindu-se de toate pârghiile, sistau dezvoltarea firească a culturii, dându-i un cu totul alt curs – deși părea că militează pentru definirea identității naționale cu ajutorul culturii, în realitate limitau accesul oamenilor la adevărata cultură, iar cultura pe care o promovau presupunea manipularea ființei. Mircea Eliade s-a aflat în prima categorie de intelectuali și a dus o lupta acerbă în vederea propagării adevăratelor valori culturale și spirituale românești peste hotare, dar și în vederea reactivării structurii ontologice definitorii poporului nostru, la acea vreme, subjugat. Aflându-se în exil din 16 noiembrie 1945, gânditorul român stabilește un raport de „parteneriat”, la început, între cultura și civilizația română și cea franceză, pledând pentru adoptarea valorilor culturale ale țării-gazdă. În perioada exilului, Mircea Eliade a fost liderul neoficial care a propagat informații cu privire la realitățile din țară și a susținut cultura românească cu o deosebită febrilitate, militând pentru o cultură liberă a României. Din păcate, „Mircea Eliade nu a avut șansa să vadă țara eliberată de «teroarea istoriei»”[1] cu toate că deborda de „un viu optimism în privința istoriei naționale: «Eu cred» - spunea Eliade în 1971 - «în viitorul culturii românești mai mult decât în viitorul culturii europene». Iar dacă îi asociem acestei credințe adevărul gândirii lui Eminescu: «Cultura este puterea popoarelor» atunci optimismul, în perspectiva dezvoltării noastre viitoare, are desigur un temei real și este o sursă vie a creativității.”[2] Procesul de dezvoltarea al culturii autohtone va influența viitorul culturii românești, dar va contribui semnificativ și la valorificarea culturii europene. Cultura românească este parte integrantă din cultura europeană și se află într-un raport de inter-dependență.

Scriitorii aflați în exil în perioada comunistă vor face eforturi de integrare a valorilor naționale în țara-gazdă, realizând un dialog intercultural benefic culturii neamului, cu atât mai mult cu cât, în țară nu ar fi fost posibilă expunerea anumitor puncte de vedere în cadrul conferințelor ori al operelor publicate, din cauza cenzurii. Pe lângă aspectele pozitive ale exilului, trebuie să trecem în revistă și aspectele negative, precizând că acomodarea în țara de adopție, precum și acomodarea cu ideea de rupere de centru, provoacă o serie de mutații ontologice: „Mi se părea, de mult, că m-am rătăcit prin labirint, și cu cât trecea timpul, cu atât mă convingeam că e vorba de încă o încercare inițiatică, așa cum fuseseră multe crize din ultimii ani. Deznădejdile, depresiunile și suferințele de tot felul își aveau un sens: trebuia să le înțeleg ca o seamă de torturi inițiatice pregătind moartea simbolică și reînvierea spiritului către care mă îndreptam. (...) Mă aflam într-o fază obscură, de tranziție.”[3] Însă, acest „labirint” se va transforma într-o „rețea”, cum o numește Eva Behring, deoarece marea parte a scriitorilor sortiți exilului își vor uni forțele pentru continuarea activităților editoriale și de revuistică, precum și pentru înființarea de societăți, centre de cercetare și asociații, sau promovarea unor congrese[4] și conferințe în vederea nuanțării identității culturale românești în contextul european.

Ne-am îndreptat atenția și asupra acestei etape a exilului marelui nostru savant, deoarece el a fost nucleul care a generat reacții pe plan internațional cu privire la statutul istoric și cultural românesc. După ce a fost privit ca „șef al tinerei generații”, Eliade nu și-a dezamăgit nici colegii din această grupare, nici

[1] Gh. Bulgăr, *Mircea Eliade în actualitate - erudiție și artă; corespondență*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1991, p. 46.
[2] Ibidem, p. 47.
[3] Mircea Eliade, *Memorii, II*, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1991, p. 73.
[4] „Exilul românesc este format mai ales din intelectuali. La noi, mai ales intelectualii au fost persecutați, au fost îngrădiți în țelurile lor și atunci exilul românesc numără mai mulți intelectuali. Ori acești intelectuali au punctat întreg globul, ei se găsesc peste tot și, mai mult decât atâta, sunt în legătură. Aici, în Occident, s-au făcut mereu congrese, reuniuni, întruniri, sunt publicații românești, este Institutul din Freiburg, de pildă, care și-a propus să cumuleze o serie întreagă din aceste publicații.” - Pavel Chihaia, *Scrieri din țară și din exil*, vol. III, *Cultura română și cultura europeană*, Editura Paideia, București, 2007, p. 209.

BDD-A32466 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:00 UTC)

publicul, căci a știut să propage adevăratele valori autohtone, atât în țară, cât și în afara ei. În mâinile sale, creația pare o ființă vie ce are forța de a lupta pentru dreptul ei la existență, la universalitate, militând totodată pentru valoarea demnității umane. Creația din exil este puntea de legătură dintre Eu și Celălalt, Eliade reușind să iasă din subiectivitatea de tipul *Cogito, ergo sum* care pendulează între primatul gândirii și înscrierea ființei pe linia prezentului.

Se remarcă faptul că afirmațiile lui Mircea Eliade începând cu anul 1980 stau sub semnul nevoii de acceptare a alterității, cu scopul de a trasa un demers evolutiv al conștiinței occidentale către nivele superioare. În acest sens, se observă că postulatele unui dialog interreligios înlesnesc conturarea și stimularea identității naționale. Acest discurs religios, precum și noul tip de umanism, subliniază importanța alterității creatoare, vizavi de înțelegerea propriului itinerariu existențial al insului, realizată cu ajutorul Celuilalt. Eliade nu propune doar un dialog interreligios, fiind – pe lângă istoric al religiilor – un om de cultură, ale cărui cercetări țin de apanajul artei, antropologiei, filosofiei, psihologiei, sociologiei și metafizicii. Așadar, savantul propune, totodată, și un dialog inter-civilizațional, a cărui chintesență ultimă este întâlnirirea cu Celălalt.

Bineînțeles că acest proces tinde spre formarea unei civilizații unitare, aptă să cunoască și să tolereze diferitele mentalități și atitudini spirituale, precum și îmbrățișarea diferențele de ordin lingvistic sau cultural. De asemenea, și teoreticianul Adrian Marino consideră că imbrățișarea valorilor europene este benefică și stimulează spiritul critic. La puțin timp după lansarea premiilor lui Eliade cu privire la îmbrățișarea valorilor europene, în jurul anilor ’90 ai secolului trecut, Adrian Marino își îndreaptă atenția adupra unor cercetări ce țin de apanajul științelor politice. În *Viața unui om singur*, Adrian Marino face o analiză cu iz introspectiv cu privire la „transformarea interioară, profundă și esențială, pe care au produs-o, în conștiința mea, evenimentele anului 1989. O întregă evoluție anterioară le-a precedat, le-a pregătit într-un fel sau altul. În final, un moment de ruptură, de regenerare și de transformare fundamentală s-a putut manifesta cu multă energie și exuberanță.”[1]

Intenționăm să păstrăm obiectivitatea prezentului studiu și să ne sustragem de la elogierea personalității culturale ce face obiectul acestei cercetări științifice, însă, trebuie să recunoaștem că Eliade este răspunzător de una dintre importantele trepte ale evoluției despre care amintește Adrian Marino. Mircea Eliade, alături de elita românească din diasporă, a făcut posibilă evoluția spirituală și culturală a românilor care au redescoperit valorile fundamentale ale identității naționale pentru care nu au încetat să lupte: „Într-adevăr, orișice primat politic e silit să nege autonomia spiritului, libertatea de afirmare creatoare a oricărui om dintr-un stat. [...] Libertatea și dreptul la creație sunt axele spirituale ale oricărui stat. Nu numai din punctul de vedere strict personal este primejdios un primat politic. El este dăunător în primul rând țării. Căci un neam crește și supraviețuiește numai prin ceea ce creează. Și o creație organică nu e posibilă decât prin libertate și prin conștiința autonomiei actului spiritual.”[2] Ideologiile politice deservesc activitatea creatoare prin impunerea cenzurii ce încorsetează spiritul făuritor, viu și dinamic al scriitorului, în genere.

Deși există diferențe în abordarea subiectului privitor la îmbrățișarea valorilor europene la cei doi eseiști, cu atât mai mult cu cât Eliade vorbește din ipostaza unui istoric și critic al culturii, pe când Adrian Marino își recunoaște înclinația pentru domeniul științelor politice[3], punctul convergent al celor doi cercetători este tocmai cultura. Pe de-o parte, Mircea Eliade, cel care și-a lăsat amprenta asupra treiectoriei culturii neamului, observă că România și-a creat o nouă identitate culturală la care au contribuit toți intelectualii din țară, dar, îndeobște, cei aflați în exil, datorită noilor deschideri culturale și a posibilității de a se exprima, fără a simți teama și presiunea cenzurii de „acasă”. Pe de altă parte, Adrian Marino pune problema întegrării României în spațiul european din punct de vedere socio-politic și cultural, într-un studiu care ne-a atras atenția în mod deosebit, intitulat *Pentru Europa. Integrarea României. Aspecte ideologice și culturale*. Având în vedere că nu dorim să intrăm în apanajul politologiei, vom extrage esența mesajului lui Marino, care susține următoarele: „Ideea europeană este esențial și structural ideologică, conținutul său este un sistem de idei active, militante, implicate în mod direct în cea mai imediată actualitate românească.”[4] Este imperios necesar să facem următoarea precizare: prin

[1] Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 273.
[2] Mircea Eliade, *Reabilitarea spiritualității*, în „Criterion”, anul II, nr. 6-7, ianuarie-februarie, 1935, republicat în *Profetism românesc*, vol. II, București, Editura Roza vânturilor, 1990, pp. 65-69.
[3] Vezi Adrian Marino, *Libertate și cenzură în România. Începuturi*, Editura Polirom, Iași, 2005, unde autorul face critica ideologiei comuniste.
[4] Adrian Marino, *Pentru Europa. Integrarea României, Aspecte ideologice și culturale*, ediția a II-a, revizuită ți întregită, cu un post-scriptum al autorului, cuvând înainte de Silviu Lupescu, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 47.

BDD-A32466 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:00 UTC)

noțiunea de *idee europeană*, autorul dorește să definească dialogul intercultural și principiile definitorii ale unei societăți cu orizonturi deschise. De altfel, eseistul propune o viziune nouă a fenomenului migrației sub raportul cultural și identitar dintre conaționalii țării-gazdă și grupul exilaților. Astfel, Adrian Marino se înscrie în rândul promotorilor integrării românilor în spațiul european, în special din perspectivă politico-economică, cu atât mai mult cu cât noi eram integrați din punct de vedere geografic și evenimențial (prin istorie și cultură), după cum autorul însuși subliniază în *Libertate și cenzură în România*. Punând problema unei integrări culturale anterioare a civilizației noastre în spațiul occidental în secolele al XVII-lea - al XVIII-lea, Adrian Marino apreciază raporturile stabilite, precum și „larga deschidere europeană (...), când totul tinde să se schimbe, deși fragmentar și pe spații sociale reduse: psihologie, moravuri, deprinderi, cultură, relații sociale și internaționale.”[1] Potrivit autorului sus-numitului articol, integrarea trebuie să se realizeze pe mai multe planuri, concomitent; dezvoltarea fiind un proces continuu de schimbarea atât al mentalității, cât și al cunoștințelor.

De aceeași părere în ceea ce privește o integrare geografic-istorică anterioară este și Mircea Eliade: „Românii sunt într-adevăr păzitorii gurilor Dunării, chezașii libertății internaționale și ai rolului european al acestui râu, pe drept numit «a opta mare a Europei». Așa cum a apărut, timp de secole, libertatea Mării Negre și gurile Dunării contra imperialismului otoman, românii de astăzi apără libertatea marelui râu contra imperialismului slav. Războiul contra sovieticilor nu are numai semnificație spirituală de apărare a valorilor creștine și europene contra misticii euro-asiatice, ci cuprinde și un element geopolitic european: libertatea internațională a cursului Dunării.”[2] Nu așezarea strategică a României importă în acest pasaj, ci spiritul de sacrificiu pentru o buna conviețuiere în spațiul european, loialitatea românilor unul față de celălalt, dar și față de Europa-mamă, curajul și jertfirea trupească pentru Celălalt sunt trăsături definitorii ale românului. Dorința de libertate, atât în plan fizic, cât și spiritual, precum și nevoia de conservare a valorilor culturale europene, dar și păstrarea spiritualității care aureolează sufletul românilor, fac ca aceștia din urmă să apere Canalul Dunării, chiar și cu riscul pierderii propriilor lor vieți.

Deși răspundea cu acribie unor probleme actuale ale României, în *Pentru Europa. Integrarea României. Aspecte ideologice și culturale*, Adrian Marino nu intenționa să realizeze o cercetare exhaustivă. Printre cele mai controversate subiecte se află scindarea culturală a Europei între Orient și Occident. La rândul său, Mircea Eliade abordează problema acestei scindări în *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, unde afirmă că România, prin situarea sa între Orient și Occident, este țara unui „popor de frontieră” și pare a fi un tărâm de fuziune, o linie mediană între două continente: Asia și Europa. Din punct de vedere geografic este un stat aparte, aflat la granița dintre două culturi extrem de diferite, ceea ce face ca spiritul român să fie deosebit prin complexitatea sa: „Românii au avut un rol discret în istoria europeană; (…) Popor de frontieră, a suportat cele mai rele invazii barbare în timpul perioadei sale de formare și, odată organizat ca stat, a trebuit să facă față, secol după secol, altei mari amenințări asiatice: turcii.”[3] Atât Mircea Eliade, cât și Adrian Marino blamează regimul totalitar, considerând că acesta a pus opreliști apropierii culturale, și nu numai, a statului Român față de Europa și pledează pentru o deschidere spre Occident, astfel încât să dispară opoziția semantică „noi” – „ei” și să se ajungă la o omogenizare firească, ce nu îngrădește identitatea națională a fiecărui stat, ci, dimpotrivă, reunește valorile naționale, îngemănându-le cu cele universale, contribuind astfel la realizarea unei culturi unitare.

Adrian Marino propune o optică a acceptării, a toleranței și a comunicării, fără de care nu ar fi posibil un dialog intercultural[4] ce are menirea de a apropia omul, iar nu de a-l încorseta în tipare preconcepute care stingheresc puntea de legătură între națiuni. Pe de altă parte, același subiect privit din perspectiva sociologului Jean Baudrillard apare ca „eliziunea Altului, acțiunea de a-l reduce pe Altul la Celalalt”[5], ceea ce constituie un proces de uniformizare, prin negarea ori aruncarea într-un con de umbră a

[1] Adrian Marino, *Libertate și cenzură în România*, în *Descoperirea Europei*, prefață de Constantin M. Popa, Editura Aius printed, Craiova, 2006, pp. 119-126.
[2] Mircea Eliade, *Românii. Breviar istoric,* [cap. *Momente esențiale din istoria românilor*] traducere din limba spaniolă de Aurica Brădeanu, în vol. *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, ediție și note de Magda Ursache și Petru Ursache, studiu introductiv de Petru Ursache, Editura Timpul, Iași, 1992, p. 40.
[3] *Idem*, p. 21.
[4] În ceea ce privește dialogul dintre culturi, Adrian Marino se înscrie în sfera multiculturalismului, în vederea realizării unei interacțiuni cu Celălalt bazată pe „interdependență, recunoașterea reciprocă de valori și îmbogățirea în dublu sens, depășind oricărui isolationism, respectul diferențelor, cultivarea unui spirit de dialog.” – Adrian Marino, *Multiculturalitatea, lumini și umbre*, în *Descoperirea Europei*, prefață de Constantin M. Popa, editura Aius printed, Craiova, 2006, p. 35.
[5] Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002, p. 6.

BDD-A32466 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:00 UTC)

individualității Eului ce dorește să se diferențieze de Celălalt. În schimb, Adrian Marino nu este atât de tranșant, ci optează pentru găsirea unui soluții de mijloc, în spiritul acceptării Celuilalt, considerând că este dezirabil ca omul „să integreze în propria identitate ofertele alterității”[1], bineînâeles, cu discernământ. Astfel, în ceea ce privește aceste „oferte”, Marino atrage atenția asupra responsabilității pe care o avem: este bine să importăm concepte în vederea unei sincronizări cu celelalte popoare, însă nu în detrimentul afirmării individualității neamului. Identitatea națională nu trebuie să penduleze înspre sincronizare până la pierderea propriului contur, ci să se mențină sub semnul echilibrului despre care amintește în nenumărate rânduri și Eliade.

În anul 1950 Mircea Eliade ține o conferință la *Centre Roumain de Recherches*, abordând un subiect de mare interes: „Am vorbit despre «România și Orientul», dezvoltând una din temele mele favorite. Am insistat mai ales asupra funcției de intermediar – adevărată «punte de legătură» între Orient și Europa Occidentală – pe care ar putea-o îndeplini cultura românească. Într-adevăr, această cultură realizase, de-a lungul secolelor, sinteza câtorva importante tradiții spirituale: a neoliticului și a vechiului Orient, a Traciei și a Bizanțului. La care se adăugau, alături de contribuțiile culturale de origine slavă și, recent, extrem-orientală, familiaritatea cu credințele, obiceiurile și instituțiile specifice Imperiului Otoman.”[2] Nu este prima dată când România este descrisă de către savant ca o poartă care face trecerea de la o civilizație la alta. De altfel, încă de pe vremea când se afla în țară, savantul publică articolul *București, centru viril*, unde trasează axele definitorii ale unui oraș cosmopolit, aflat la bătaia vânturilor culturale dintre Orient și Occident, ce revelează o lume a contrastelor care e generatoare de noi mijloace de realizare a creației. Înfluențele culturale la care e supus orașul, au menirea de a-l forța să-și cerceteze și să-și probeze propriile resurse în materie de creație artistică. Influențele străine sunt precum „un banchet la care e invitată toată lumea. Cine rezistă, bine, cine nu, se intoxică și piere. Ca și alcoolul, cultura este un mijloc de selecție.”[3]

În ceea ce privește dialogul dintre culturi, Adrian Marino se înscrie în sfera multiculturalismului, în vederea realizării unei interacțiuni cu Celălalt, bazată pe „interdependență, recunoașterea reciprocă de valori și îmbogățirea în dublu sens, depășind oricărui isolationism, respectul diferențelor, cultivarea unui spirit de dialog.”[4] De asemenea, Eliade mărturisește în *Memorii* că „Prin anul 1936 (…) mi se părea că dominația spirituală a Occidentului se apropie de sfârșit și că, prin urmare, dialogul cu celelalte culturi extra-europene (și în primul rând cu Asia) va trebui reluat pe un alt nivel – de egalitate și bună înțelegere – de către culturile Europei de Răsărit.”[5] De aici reiese că punctele de vedere ale celor doi eseiști converg în aceeași direcție: realizarea dialogului între culturi, fie că este vorba despre țările europene, fie că este vorba despre state care aparțin unor continente diferite.

Aspirațiile celor doi eseiști sunt învăluite de speranță și exuberanță, iar sursa care genereaza aceste trăiri este iubirea nemărginită pentru patrie și încrederea în posibilitățile ei creatoare: „Nimeni nu a îndrăznit să creadă atât de cutezator în viitorul culturii române.”[6] Această deschidere spre acceptarea Europei, precum și dorința de includere a valorilor definitorii ale culturii și istoriei naționale reies din publicistica și eseistica lui Mircea Eliade, precum și din felul în care își organizează opera: lucrările cu caracter științific sunt elaborate în limbi străine pentru integrarea României într-un circuit care-i asigură locul în universalitate.

---

[1] Adrian Marino, *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România, Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 58.

[2] Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solstițiului*, volumul II (1937-1960), Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 115-116.

[3] Mircea Eliade, *București, centru viril*, în „Vremea”, anul VIII, nr. 387, 12 mai, 1935, p 10.

[4] Adrian Marino, *Multiculturalitatea, lumini și umbre*, în *Descoperirea Europei*, prefață de Constantin M. Popa, Editura Aius printed, Craiova, 2006, p. 35.

[5] Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solstițiului*, volumul II (1937-1960), Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1991, p. 222.

[6] Dan Zamfirescu în *Mircea Eliade - profet al neamului românesc*, din vol. Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I-II: *1.Itinerariul spiritual. Scrisori către un provincial. Destinul culturii românești* [studiu introductiv (*Mircea Eliade - profet al neamului românesc*) de Dan Zamfirescu, în loc de cuvântul înainte al autorului. *Itinerariu spiritual: Tânăra generație de Mircea Eliade*] volum alcătuit și îngrijit de Alexandru V. Diță; 2. *România în eternitate* [Cuvânt de prezentare de N. Georgescu, studiu introductiv (*Mircea Eliade sau „nerăbdarea creației*”) de Nicolae Georgescu] volum alcătuit și îngrijit de Nicolae Georgescu; Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 9.

BDD-A32466 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:00 UTC)